

בהעלותך* ב

אבל לאידך, מזה שהכתוב כאן (בענין גודל מעלת נבואת משה) מבאר רק מעלת הענוה שלו (אף ש"כולן ממשה", שאצלו היו כל המעלות המנויות בבריי-תא), משמע, שהשייכות דמדת הענוה ל-ענין הנבואה גדולה יותר משאר המעלות.

וכן הוא לפי הדיעה ד"ענוה גדולה מכולן" ו"מביאה לידי רוה"ק"י, דלפ"ן ענוה אינה כשאר המעלות דגבור עשיר

א. בפרשתנו מסופר אודות מדת הענוה של משה רבינו – "והאיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה".

והנה פסוק זה בא בהמשך לדברי מרים ואהרן (בפסוק הקודם) "הרק אך במשה דבר ה', הלא גם בנו דבר"; ואח"כ ממשיך בכתוב "ויאמר ה' פתאום גו' (ופרש"י "להודיעם שיפה עשה משה שפירש מן האשה מאחר שנגלה עליו שכינה תדיר") ויאמר גו' אם יהי נביא-כס ה' במראה אליו אתודע בחלום גו' לא כן עבדי משה גו' פה אל פה אדבר בו גו' ותמונת ה' יביט". ודייקו במפרשי, דמזה שהכתוב מפרש ענותנותו של משה בהסיפור ע"ד גודל מעלת נבואתו, מובן, שמכח מדת הענוה שלו זכה משה למעלת נבואתו (שהיתה אצלו בקביעות).

והנה בגמ' איתא "אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו וכולן ממשה", ומזה שכייל "עניו" ביחד עם "גבור עשיר וחכם" משמע לכאורה, שהוא שווה להם בנחיצותם בענין הנבואה;

(7) בחזקתא נדרים שם מפרש בגמ' "ולפי שאלו המעלות גבור חכם עשיר הם המעלות הגדולות בעיני הבריות... ראוי שלא יחסר מהם נביא שליח השם והוסיף לו במדות שלא יתגאה בכל אלו ג' מעלות אבל שיהי' ג"כ עניו אצל אלו המעלות". ולפ"ן עיקר הצורך הוא בג' מעלות אלו. אבל בהמשך הכתובים בפרשתנו, ולפמ"ש בחזקתא ב"ב (כנ"ל הערה 5) משמע דענוה היא העיקר בשייכות לנבואה. וראה גם עיון יעקב שם. וראה מכילתא יתרו כ, יח.

לכללות מרז"ל הנ"ל (השק"ט בתנאי הנבואה, ובדברי הרמב"ם הל' יסודות פ"ז) – ראה בארוכה לקו"ש חכ"ג ע' 82 ואילך. וש"נ (ושם באר"א קצת מהמבואר לקמן בפנים).

(8) דעת ריב"ל ע"ז כ, ב.

(9) ובתוד"ה ענוה ע"ז שם, דבירושלמי שקלים גרים (בדברי רפב"י) איפכא, וקא סבר כריב"ל דבסמוך דאמר ענוה גדולה מכולם.
(10) ל' חזקתא מהרש"א סנהדרין יא, א – לדעת ריב"ל דענוה גדולה מכולן (הובא לקמן בפנים סעיף ב).

(*) וסיום מס' סוטה דירושלמי.

(1) פרשתנו יב, ג.

(2) שם, ד.

(3) שם, וואילך.

(4) ראה עיון יעקב לע"י נדרים לח, א.

(5) ראה ראש נדרים שם. ובחזקתא מהרש"א

(ב"ב קלד, א ד"ה שמונים) מפרש דמצד מדת הענוה שלו, "אצילות נבואתו ה' מאתו יתעלה ב"ה בזולת אמצעי".

(6) נדרים שם.

(*) פ"ג. ובירושלמי שקלים לפנינו (וכן בירושלמי שבת פ"א ה"ג) הוא כלפנינו שם "ענוה מביאה לידי יר"ח".

שלו (ולא נזכרה אחת משאר המעלות
דגיבור עשיר וחכם¹⁵).

ועכצ"ל שיש ב' ענינים (ואופנים)
בעונה – ענין א' שבו היא שווה לשאר
התנאים הנצרכים לענין הנבואה, ועוד
ענין שמחמתו רק מדת העונה נחשבת
לדבר הגורם ומביא לרוה"ק כו'.

ב. ויובן זה בהקדם שינוי לשון ב'
סיפור הנ"ל דסוף מס' סוטה¹⁶: בהספד
על הלל נאמר תחלה "הי חסיד" ואח"כ
"הי עניו", ובהספד על שמואל הקטן
נאמר תחילה "הי עניו" ואח"כ "הי
חסיד".

והנה בחדא"ג¹⁷ שם כ', דמה שתפסו
ב' מדות אלו הוא לפי ש"אלו ב' מדות
מביאין לידי רוה"ק כדאמרין בפ"ק
דע"ז¹⁸ בפלוגתא דרפב"י וריב"ל איכא
למ"ד דחסידות גדולה מכולן ומביאה
לידי רוה"ק, ואיכא למאן דאמר דעונה
גדולה מכולן ומביאה לידי רוה"ק.
ועפ"ז י"ל, דאלו שהספידו את הלל ס"ל
(כריב"ל) דעונה גדולה מכולן ולכן הת'
חילו בחסידות וסיימו בעונה, מן הקל
אל הכבד, ואלו שהספידו את שמואל
הקטן ס"ל דחסידות גדולה מכולם (כב'
ברייתא דרפב"י), ולכן התחילו בעונה
וסיימו בחסידות¹⁹.

וחכם (שלא נזכרו בברייתא דרפב"י),
אלא שרק היא המביאה לרוה"ק. ועוד
יש לומר, שהעונה אינה תנאי והקדמה
צדדית, אלא היא "מביאה לרוה"ק" (וע"ד
שאר המעלות שבברייתא שם: תורה
מביאה לידי זהירות וזהירות מביאה לידי
זריזות כו', שאין מעלה הקודמת רק
מאפשרת את המעלה שלאחריה, אלא
היא מקרבת ומביאה אותה).

[הקשר דענין העונה עם רוה"ק
והשראת השכינה מצינו (כמעט) מפורש
בגמ' סוף סוטה²⁰, דאיתא שם²¹: משמתו
חגי זכרי' ומלאכי נסתלקה רוח הקודש
מישראל ואע"פ כן היו משתמשים בבת
קול שפעם אחת היו מסובין בעליית בית
גוריא ביריחו נתנה עליהן בת קול מן
השמים ואמרה יש בכם אדם אחד שראוי
שתשרה שכינה עליו (כמשה רבינוי)
אלא שאין דורו ראוי לכך, נתנו עיניהם
בהלל הזקן וכשמת הספידוהו הי חסיד
הי עניו תלמידו של עזרא ושוב פעם
אחרת היו מסובין בעלי' ביבנה נתנה
להן בת קול מן השמים ואמרה להן יש
בכם אדם א' שראוי שתשרה שכינה עליו
אלא שאין דורו זכאין לכך נתנו עיניהם
בשמואל הקטן וכשמת הספידוהו הי
עניו הי חסיד תלמידו של הלל.

והיינו שנקטו בפשטות, דזה שנאמר
בבת קול שיש כאן אחד שראוי שתשרה
שכינה עליו ה"ז קשור עם מדת העונה

(15) אף שי"ל שגיבור ועשיר ברוחניות
נכללים בל' "חסיד" שמורה על השלימות במעלות
המדות.

(16) משא"כ בסנהדרין שם נאמר בשניהם, הי
חסיד" לפני "הי עניו", ובר"ח שם בשניהם, הי
עניו" לפני "הי חסיד". וכ"ה בתוספתא סוטה פ"ג,
ד"ה.

(17) סנהדרין שם.

(18) כ, ב.

(19) וכ"ה בתורת הקנאות (להרא"ב אב"ד
סייני – וואראש, תרנ"ט) לסוטה שם.

(11) אבל לפי פירוש הרמב"ם בריש פ"ז מהל'
יסהות בגבור וכו' דקאי בעקר על מעלות
המדות, אפ"ל שכן נכללים בדברי הברייתא שם.

(12) מח, ב.

(13) ועד"ז בסנהדרין שם (בשינויים קלים –
ראה לקמן) ובכ"מ בירושלמי כדלקמן בפנים
(ס"ז).

(14) כ"ה בסנהדרין שם. וליתא בסוטה. וראה
עה"ג בש"ס בסנהדרין שם. וש"נ.

לרוח הקודש", משא"כ בבבלי, "שתשרה שכינה עליו", כדלקמן.

ג. והביאור בכל זה:

בגדר ענוה יש כמה דרגות – וב- כללות יש לחלקם לשלש²⁴:

(א) שאינו מחזיק טובה לעצמו, וב- מילא אינו מרגיש עצמו למעלה משאר בנ"א, והיינו דאף שיודע מעלות שלו שבגללן הוא למעלה משאר בני אדם, ויודע ומכיר את ערכו²⁵, מ"מ אינו מתגאה בזה כלל וכלל, כי יודע אשר כל מעלותיו ניתנו לו מהקב"ה, ועושה חשבון בנפשו, שאילו היו הכוחות הללו ניתנים לאחר ה' ג"כ במדריגה ומעלה זו, ואפשר שאם היו לו להשני מעלות אלו בטבע תולדתו, ה' מגיע ע"י עבר- דתו למדריגה עליונה יותר.

(ב) לא רק שאינו מחזיק טובה לעצמו, אלא משפיל א"ע ומרגיש א"ע למטה מכל אדם, כי הוא עניו ובטל באמת²⁶,

אבל קשה לפרש כן, שהרי בירושלמי סוטה²⁷ הובאו ב' סיפורים אלה, ושם איתא גבי שניהם, "וכשמת היו אומרים עליו הוי עניו חסיד", עניו לפני חסיד²⁸.

ולכן נ"ל להיפך, דהחילוק הוא לא במספדי הלל הזקן ושמואל הקטן אלא בדרגתם עצמה. וכמובן בפשטות דדרגת דורו של התלמיד היא למטה מדרגת דורו של הרב, וא"כ דרגת הענוה של שמואל הקטן התלמיד אינה שווה לדר- גת הענוה של הלל הזקן רבו, דבנוגע להלל מפורש²⁹, "לעולם יהא אדם ענוותן כהלל", והש"ס³⁰ מאריך שם בתיאור ענוותנותו של הלל, משא"כ בנוגע לשמואל הקטן איתא בירושלמי שם³¹ "ולמה נק' שמו קטן לפי שהוא מקטין עצמו", שמוזה משמע, שדרגת הענוה דשמואל הקטן אינה דומה לענוותנותו של הלל, שהי' מפורסם (יותר) בגודל מדת הענוה שלו.

ולכן בנוגע להלל כשמת הספידוהו "הי חסיד הי עניו", עניו לבטוח, ובשמו- אל הקטן "הי עניו הי חסיד, תלמידו של הלל", כי דרגת הענוה שלו לא היתה גדולה כ"כ כהלל.

והא דבירושלמי איתא בנוגע לשניהם "הוי עניו חסיד", עניו לפני חסיד, יש לומר, כי בירושלמי מדובר בדרגא אחרת בענוה, שלמעלה מב' האופנים הנ"ל שבבבלי. ויש לומר, שהוא בהתאם לעוד שינוי בין הירושלמי והבבלי, דבירושלמי איתא "יש ביניכם אחד ראוי

24) בהבא לקמן ראה תו"ח שמות קכ, ב ואילך. ביאורו פקדי אדמו"ר האמצעי (נט, ב) ולהצ"צ (ע' שט). סה"מ תרס"ה ע' ריט. סה"מ עטר"ת ע' צא. סה"מ תשי" ע' 236. ועוד. לקר"ש חי"ג ע' 30 ואילך.

25) וכמבואר בארוכה (בהנסמן בהערה שלפ- נ"ו) לגבי ענוה דמשה, והחילוק בין עניו לשפל, דשפלות היא מה שיודע ומכיר ערכו ושפלותו שהוא שפל אנשים שאין בו מעלות או שאינו ידועות לו, משא"כ העניו הוא איש מעלות ויודע מהן.

26) ובסגנון אחר קצת (ע"פ הדרושים שבהערה 24): א) ענוה ע"פ חשבון וטעם, שכיון שיסודה הוא טעם ושכל (שחושב שאם היו לוולתו כחות וחווים שלו הי' מגיע למעלה יותר), הרי היא במדה וגבול. ב) ענוה שאינה מצד חשבון וטעם אלא יסודה, "ביטול עצמי שלו", שהוא, איז" לגבי הקב"ה. ואופו ענוה זו. אינו לפי המדה

(20) פ"ט הי"ג.

(21) להעיר מתוס' ע"ז שם (הנ"ל הערה 9)

מה שהביא מגירסת הירושלמי.

(22) שבת ל, סע"ב ואילך.

(23) סוטה שם.

כל מדריגה של „השראת השכינה“, ע"ד מרז"ל אכל בי עשרה שכינתא שריאין, ואפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שכינה שריי³², שבכל זה אמרינן ש„אין הקב"ה שורה אלא על דבר שבטל אצלו ית³³“, וי"ל שזוהי הדרגה הא' הנ"ל שב-ענוה, שהיא תנאי והקדמה מוכרחת להשראת השכינה, ובלי זה אי אפשר להיות השראת השכינה על האדם כלל [ובענין זה הענוה היא כמו שאר התנאים דגבור עשיר וחכם, שכולם הם רק תנאים והקדמה שבלי זה אי אפשר שתהי' השראת השכינה].

למעלה מזה הוא מה ש„ענוה מביאה לרוה"ק“ (ולא רק תנאי צדדי), שהדיוק בזה הוא „רוח הקודש“ דוקא, שהיא דרגא נעלית יותר מהשראת השכינה (סתם)³⁴, ועי' נאמר „ענוה מביאה ל-רוה"ק“, דכאשר הוא עניו ובטל באמת (כמדריגה הב' שבענוה), הי"ז מביא ל-רוה"ק, ודרגא זו היא באדם שיש אצלו כל הדרגות דזריזות פרישות יראת חטא וקדושה כו' (המנויות בכרייתא שם).

אבל גם זו היא דרגת ענוה של ה'אדם, אבל דרגא הג' הנ"ל של ענוה ובי-טול, היא לא רק זה שאינו מרגיש גבהות בעצמו, ויתירה מזה שהוא שפל רוח בפני כל אדם, אלא שיוורד ומשפיל א"ע להתעסק גם עם אנשים פחותי הערך, ובזה אין הענוה והשראת השכינה ב'דברים, אלא היינו הך, כי זה שאיש

עד שפשוט בשכל אצלו (ולא רק „אפ"שר“) שאם היו לו להשני מדות ותכונות אלו שהקב"ה נתנם לו הי' בודאי למעלה יותר ממנו.

ג) למעלה מכל זה ישנה ענוה הגורמת שישפיל את עצמו ולירד ולהתעסק גם עם זה שברור אצלו שהוא הירוד והשפל ביותר²⁶, ולהעיר ממרז"ל²⁷ ב' מקום גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו, דענותותו היא בזה שמשפיל עצמו ויורד²⁸ להיות נקרא הגדול, „גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלקינו“²⁹, להוות עולמות ונבראים, שהוא השפלה וירידה עצומה כלפי הקב"ה, שיוורד להוות עולמות (כדאיתא בזהר³⁰ לאו אורחא דמלכא לאישתעי במילי דהדיוטא). וכן בענין יננו הוא מילי דהדיוטא לגבי אדם סתם, והוא בכלל.

ד. והנה כיון שענוה גורמת להשראת השכינה ורוה"ק (כנ"ל), מובן, שב' התאם לג' האופנים הנ"ל בענוה, חלוקים גם בשייכותם להשראת השכינה.

והביאור בזה:

הצורך בביטול וענוה הוא לא רק בשייכות לנבואה ורוה"ק, אלא בשביל

כלל. ו„חשכון“ הנ"ל (שפשוט אצלו שהשני הי' בודאי למעלה ממנו) הוא רק חוצאה מה„ביטול עצמי שלי“ (כמבואר בהדרושים שם).

26 וי"ל שהוא ע"ד הנאמר בהקב"ה „מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח“ (ישעי' נז, טו).

27 מגילה לא, א (ראה דק"ס שם. סה"מ הי"ט ע' 40 בהערה). וראה תניא פ"ד.

28 ראה ר"ח שער הענוה פ"א. אוה"ת וירא צד, א ואילך (מתו"א ולקו"ת). ועוד.

29 תהלים מז, ב.

30 זח"ג קמט, ב. וראה לקו"ת ר"פ אחרי

(כה, ד). ובכ"מ.

31 סנהדרין לט, א. ואף שאינם מדברים בד"ת (תניא אנה"ק סכ"ג).

32 אבות פ"ג מ"ז. תניא פ"ו.

33 ל' התניא שם.

34 לכללות הדרגות בנבואה, רוה"ק וכו' –

ראה מרז"ל ח"ב פמ"ה. עבודת הקודש ח"ד פכ"ב ואילך. ועוד.

מורם מעם וגבוה גבוה ביותר יורד (גם) לאנשים דמטה מטה ביותר, אין זה מצד כח הנברא כ"א מכח הבורא, דמרום וקדוש אשכנן ואת דכא ושפל רוח³⁴, ונמצא דהוא הוא ענין השראת השכינה ואור ה' השורה על האדם (כי "ענין הש' ראת השכינה היא גילוי אלקותו ית' כו' באיזה דבר והיינו לומר שאותו דבר נכלל באור ה' ובטל לו במציאותו לגמ' רי³⁵).

ה. ועפ"ז יש לומר שזה החילוק בין גירסת הבבלי והירושלמי:

בבבלי, שהגירסא "ראוי שתשרה ע' ליו שכינה", אין המדובר בדרגא נעלית ברוה"ק³⁶, ובמילא מובן דקאי בבחי' ענוה וביטול סתם, שבוה ב' מדריגות בכללות: דרגא הא' שהוא קטן בעיני עצמו, ודרגא שלמעלה מזו, שמרגיש א"ע פחות וירוד מכל אדם, ובכללות זהו

³⁴ (34) ראה הערה 26.

³⁵ (35) ל' התיא פל"ה (מד, ב).

³⁶ (36) מובן, שלשון "השראת השכינה" וכיו"ב לפעמים כולל כל הדרגות – נבואה ורוה"ק הש' ראת השכינה סתם וכי' וראה לשון הרמב"ם בהל' יסודי התורה (פ"ז הי"א) "ואין הנבואה כו' מיד ורוה"ק כו'", ובהלכה ה' שם "שתשרה שכינה", ו' הרי בנוד"ד גם בבבלי איתא בנוגע לשמואל הקטן "ואף הוא אמר כו'" ופרש"י בסנהדרין שם (יא, א) "שרתה עליו שכינה שנתנבא כו'".

וא"כ מובן שבלשון "שתשרה שכינה" בבבלי בנוגע להלל הכוונה לרוה"ק, שהיא דרגא נעלית יותר מדרגת "תשרה שכינה" שבשמואל הקטן (כ"ל ס"ד) אבל עיקר כחי' רוה"ק היא המבוארת בירושלמי (כדלקמן בפנים) שלכן דוקא שם מפורש "רוה"ק".

החילוק בין שמואל הקטן שהוא חלמידו של הלל הזקן, ודרגת הענוה של הלל הזקן שידוע כענוותו, ולכן הרי בהלל נאמר בדרך לא זו אף זו "הי חסיד הי ענין", דאצלו היתה דרגא נעלית יותר בענוה, משא"כ בשמואל הקטן שמתחיל ב"ענין" כי אצלו היתה הענוה בדרגא פחותה מזו:

משא"כ בירושלמי שמדובר בדרגא נעלית יותר, "רוה"ק, הרי גם דרגת ה' ענוה היא מהות וחפצא אחרת דענוה כנ"ל, ודבר זה מצינו בהלל שלא רק שהי' מחזיק עצמו כקטן לגבי בני אדם אחרים אלא שסבל, השפיל והוריד את עצמו כלפי אנשים פחותי הערך, ועד גם לגבי נכרים שבאו להתגייר באופן ששמאי³⁷ לא רצה לקבלם³⁸, ומ"מ קבלם הלל³⁹, בגודל ענוותנותו (כפי שאמרו אח"כ⁴⁰ "ענוותנותו של הלל קרבנו תחת כנפי השכינה"), שלא היתה בה שום הגבלה, ומשום כך התעסק גם עם הירוד והשפל ביותר, אפילו עם נכרי⁴¹.

³⁷ (37) שגם הוא ה' ענין. וראה אבות פ"א מט"ז מאמר שמאי "והי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות".

³⁸ (38) כפרש"י שבת שם (לא, א) "גר הבא להתגייר וקבל עליו דברי תורה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו".

³⁹ (39) ראה פרש"י שבת שם (ד"ה גיירי), שהלל "סמך על חקמתו ססופו שירגילנו לקבל עליו... הובטח שאחר שילמדנו יסמוך עליו". וראה הערה 41.

⁴⁰ (40) שבת שם.

⁴¹ (41) ראה סה"מ תקס"ב ע' נא. תו"ח שבהערה 24 – בפ' עניות דמשה דהי' "ענין מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה" – אפילו לגבי גוי.

ולוסיף, שאף שידוע שגר גם קודם

(*) אף שבפרט משך זמן בטלה נבואה ונשארה בתקפה רוה"ק.

(*) החיד"א (מדבר קדמות מערכת ג' אות ג)

ועונה מסוג זה קשור עם רוח"ק.

ולפי זה יש לומר, שהלשון בירושלמי „הוי עניו חסיד“ אין הכוונה בו לב' מעלות נפרדות כמו בבבלי, אלא הן מעלה אחת, עניו-חסיד, שהעונה היא באופן של חסידות, שפירוש חסיד הוא המתחסד עם קונו⁴², עושה לפניו משורת הדין, וכן הוא בעונה דהלל שהי' עניו-חסיד, עונה באופן של חסידות, שהשפיל את עצמו לפני כל אחד, גם לגבי שפל אנשים.

ועפ"י יש לומר עוד, שגם בירושלמי בשייכות לשמואל הקטן הכוונה לעונה בדרגא נעלית כזו⁴³, ע"ד הסוגי' הנאמר בהלל, ולכן לא הסתפק הירושלמי ל' הביא „ולמה נקרא שמו קטן לפי שהוא מקטין עצמו“, אלא מוסיף „ויש אומרים לפי שמעט הי' קטן משמואל הרמתי“, דשמואל הי' נביא ממש, ומסירותו לכל ישראל היתה באופן נפלא, שהלך מעיר לעיר לשפוט אותם על עסקי צרכיהם כו⁴⁴, שזה מורה על גודל הביטול וה-עונה שלו⁴⁵.

[ואף שבבבלי מסופר אותו מאורע ושם נאמרה (לפי הנ"ל) הן בנוגע להלל והן בנוגע לשמואל דרגא פחותה יותר במדת העונה, י"ל בפשטות שהיו אצלם כמה זמנים ודרגות, ופשיטא דהלל וכן שמואל נתעלו מזמן לזמן במדריגתן וכן במדת העונה והביטול שלהם, ולכן בבבלי שהמדובר בדרגא נמוכה יותר, השראת השכינה, מדגיש דרגא קטנה בעונה, משא"כ בתלמוד ירושלמי שמ' דובר בדרגא נעלית יותר, כנ"ל⁴⁶].

שנתגייר יש בו ניצוץ נשמה קדושה – הרי בנוד"ד, כיון שבאו להתגייר באופן שע"פ דין אין מקבלים אותם (כנ"ל הערה 38), מובן, שניצוץ הנשמה הי' בתכלית ההעלם אצלם (שלא כן גם שמאי לא הרגיש אותו).

וע"פ המבואר לעיל סוס"ד, שדרגא זו (בעונותנותו של הלל) היא ע"ד הענין דמרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח⁴⁷, יש לומר, שזהו הטעם שרק הלל הרגיש הניצוץ קדושה שבהם שהי' בתכלית ההעלם [ע"ד הידוע שבירור ניצוץ קדושה הנמצא למטה מטה ביותר, הוא ע"י גבוה גבוה ביותר – אור גדול ביותר].

וכיון שהרגיש שיש בהם ניצוץ קדושה, לכן „הובטח שאחר שילמדנו יסמוך עליה“ (כנ"ל הערה 39), וראה תורה לא (יבמות כד, ב) „בטוח הי' הלל דסופו לעשות לש"ש“, ובתורה רעה (שם קט, ב) „יודע הי' הלל בהן שסופם להיות גרים גמורים“ – נסמנו בגליון הש"ס שבת שם. ועצ"ע. (42) ראה תניא ספ"י. לקראת פרשתנו ל, א.

(43) להעיר דשמואל הקטן הי' רגיל לומר (אבות פ"ד מ"ט) „בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך“ (משלי כד, יז. וראה לקו"ש ח"ט שנסמן לקמן), שמורה על ביטולו גם כלפי אויביו כו' – ראה מדרש שמואל שם ד"ה ואפשר. וראה לקו"ש ח"ט (ע' 44 ואילך) בענין מלחמתה של תורה.

(44) אלא שבסוג זה גופא למטה יותר. ולהעיר דשמואל הקטן תיקן ברכת ולמלשינים (ברכות כה, סע"ב).

(45) ראה פרש"י ש"א יב, ג.

(46) וראה ר"ח שער העונה פ"ז (רלח, ד ד"ה גדולה עונה שבה נתגדל שמואל).

(47) והוא בהתאם לזמנם, דתלמוד בבלי נתחבר כמו מאה שנה אחרי שחיבר ר"ה הגמרא הירושלמית (הקדמת הרמב"ם לס' היד), ולכן בכל

בפירוש ל' רז"ל, גר שנתגייר, ולא „גוי שנתגייר“ (ע"ד. עבד שנשחתה ררר, קטן שנתגדל). וראה ס' תשובות בעלי התוס' מכת"י (נ"י. תשי"ד – ע' רפג, ט"ט) ממרה"ם מרוטנובורג (בשם הר"י חסיד): משים נשמה שראוי להיות יהודי במעי גוי ואותו נעשה גר.

אחד מהם והשני לא נתפרש (ועד"ז בנוגע לשמואל הקטן)⁵¹.

ומהמשך הלשון משתמע דתרי עובדי הוי ועובדא דבסוף ירושלמי אירע בזמן קודם כשהלל ותלמידו שמואל הקטן היו ביחד, ובאותו הזמן עדיין לא הגיע שמואל הקטן לדרגת הענוה של הלל הזקן רבו (שהי' גדול הרבה ממנו), וזהו שהבת קול בא לומר, דאף ששנים ראויים לרוח הקודש, לא נתפרש שמו של שמואל אלא רק דהלל, להדגיש מעלתו של הלל, ואילו סיפור הירושלמי שלפני"ז "יש ביניכם אחד ראוי לרוח ה- קודש" בנוגע להלל הוא מאורע אחר שהי' לאחר מיתת הלל, שאז נתעלה שמואל בדרגת הענוה שלו, עד שהי' ראוי לרוח"ק בדוגמת הלל.

ויש לומר דגם במאורע הב' (בסיום הירושלמי) מה ש"נתנו עיניהן בר' אלי- עזר בן הורקנוס" הוא מצד מדת הענוה שהיתה בו, כנראה שכאשר באו ושאלו אותו כמה שאלות, היסב את נושא הדי- בור לענין אחר והשתמט מנתנית מענה על שאלתם ו"לא מפני שהפליגן בדברים (הפרישן לדברים אחרים כאדם המתכ- וין לדחות כשאניו יודע להשיב אלא יודע היי") אלא מפני שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם"⁵².

והיינו אף שהי' יודע מה להשיב, הרי תמיד הי' נרגש אצלו ביטולו לרבו, ולכן לא הי' יכול לומר דבר חדש שהוציא

ו. עפ"ז יש לבאר גם הא דמסופר בסוף המס' בירושלמי⁵³: "מעשה שנכנסו זקנים לעליי' בית גדיא ביריחו ויצאת בת קול ואמרה להן יש ביניכם שנים ראויין לרוח הקודש והלל הזקן אחד מהן ונתנו עיניהן בשמואל הקטן, ושוב נכנסו זקנים לעליי' ביכנה ויצאת בת קול ואמ- רה להן יש ביניכם שנים ראויין לרוח הקודש ושמואל הקטן אחד מהן ונתנו עיניהן בר' אליעזר בן הורקנוס והיו שמחין שהסכימה דעתן לדעת המקום".

וכבר שקו"ט במפרשים אם ההיא פליגא אדלעילי⁵⁴ דשם לא נתפרש אלא אחד בכל פעם, או דתרי עובדי הווי⁵⁵, ובכל אופן צ"ע מה שכאן נאמר יש ביני- כם שנים ראויין לרוח הקודש והלל הזקן

אחד מדגיש מה שיש ללמוד למקומו וזמנו: בירושלמי מדגיש הלימוד מהלל ושמואל להיות עניו בתכלית, בהתאם למקומו (א"י) וזמנו, ואילו בבבלי ד, במחשכים הושיבני⁵⁶ (סנהדרין כד, א') ומחמת ירידת הדורות, ס"ל שדי שתהי' עכ"פ דרגת ענוה כמו שהי' להלל ולשמואל בתחלת זמנם.

וי"ל שסיום מס' סוטה בבבלי – דאיתא התם דר' יוסף אמר "לא תיתי ענוה דאיכא אנא", היא דרגא פחותה יותר בענוה, שלכן הוצרך ר"י להודיע זה, ולא כהלל ושמואל הקטן. ואכ"מ.

48 סוטה שם בסוף הפרק. וכ"ה בירושלמי

ע"ז פ"ג ה"א. ובירושלמי סוף הוריות.

49 ראה יפה מראה הובא בפני משה.

50 פני משה.

51 וראה קרבן העדה ופני משה שהוא מפני שלא לבייש (ולכן בכל פעם הי' א' שלא גילו עליה). ומהו ראי' שבכא"א (גם באנשים ששייכים לרוה"ק) יש לחשוש לזה.

52 יומא סו, ב. ובפרש"י שם.

53 ראה סנהדרין שם החילוק בין ת"ח שבארץ ישראל שמנעימין זה לזה בהלכה, לת"ח שבבבל שמרוויין זה לזה בהלכה. שזה מורה על החילוק באופן הענוה והביטול שלהם. וראה שם דגסות הרוח ירדה לבבל.

כאשר נתעלה לדרגת ענוה דהלל, שלכן
במאורע הב' נתפרש רק שמו של שמואל
הקטן ולא דר"א בן הורקנוס.

(משיחות ערב חגה"ש, יוס"ב דחגה"ש
וש"פ נשא תשמ"ב)

מסברתו מהכלל ששמע מרבו (ע"ד איי-
די דטריד למבלע לא פליט).

אלא שענוה זו דר"א היא רק ענוה
כלפי רבו, או יתירה מזו גם כלפי תל-
מידו והשוואלים אותו, ואינה דומה לה-
ענוה דשמואל הקטן בכלל, ועאכו"כ

שלח

ה', כי אדרבה הקב"ה אמר, "שלח לך, לדעתך, אני איני מצוה לך אם תרצה שלח".

וכן במ"ש בפ' דברים, "ותקרבון אלי כולכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו", ובפרש"י שם עה"פ, "וייטב בעיני הדבר" – "בעיני ולא בעיני המקום – אם בעיני משה הי' טוב למה אמרה בתוכחות משל לאדם שאומר לחבירו כו' אף אני הודיתי

לדבריהם שמא תחזרו בכם כשתראו שאיני מעבד ואתם לא חזרתם בכם" – פשיטא שכיון שלמעשה שלחם משה הרי הם שלוחי משה, ובמילא גם הפרט בדברי משה, "ולקחתם מפרי הארץ" הוא ציווי ושליחותו.

ב. והנה מקורו של רש"י (בזה שיהוה ש"ע וכלב לא נטלו כלום) הוא בגמרא¹, אבל בגמ' שם הובאו שני טעמים לדבר: "יהושע וכלב לא נשאו כלום – אי בעית אימא משום דחשיבי ואי בעית אימא שלא היו באותה עצה".

ונראה, ששני התירוצים פליגי במילוי השליחות, האם לאחר שנתהפכו המרגלים מאנשים כשרים להיות "רשעים" והלכו "בעצה רעה"² להוציא דבה על הארץ, נתבטלה שליחותו של משה או לא.

א. "ויבואו עד נחל אשכול ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד וישאוו במוט בשנים ומן הרמונים ומן התאנים" ובפרש"י מפרט סדר נשיאת הפירות – "שמונה נטלו אשכול אחד נטל תאנה ואחד רמון יהושע וכלב לא נטלו כלום לפי שכל עצמם להוציא דבה נתכוונו כשם שפרי' משונה כך עמה משונה".

וצריך ביאור: הרי משה רבינו ציווה אותם, "והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ", ואיך פטרו יהושע וכלב את עצמם ולא נטלו כלום? וזה, "שכל עצמם (של המרגלים) להוציא דבה נתכוונו", הרי היו צריכים ליטול מפרי הארץ לקיים ציווי משה ופשיטא שכוונתם הייתה לטובה, להראות שבחה של הארץ.

ואין לומר שדברי משה, "ולקחתם מפרי הארץ" אינם נחשבים לציווי שחייבים לשמוע בקולו, כיון שלא הי' בציווי

(1) פרשתנו יג, כג.

(2) יג, כ.

(3) ראה תורת משה להחת"ס פרשתנו שם (ותירוצו הוא ע"ד ההלכה והפסול. ולהעיר גם מצפ"ע עה"ת פרשתנו יג, ג. שם, כ).

(4) ולהעיר: (א) בתנאומא (פרשתנו ח), כמ"ד ב"ר (פטי", יד) ויל"ש פרשתנו יג, כג) שהמרגלים לא רצו ליטול מפירות ארץ ישראל אלולי כלב ששלח את הזיוין וירץ לפניהם ואמר להם אם אין אתם נוטלים או אתם הורגים אותי או אני הורג אתכם. (ב) לפי פירוש הזהר פרשתנו (קס, ב) וישאווהו במוט בשנים קאי על יהושע וכלב. וראה ש"ך עה"ת פרשתנו יג, כג. וראה לקמן סעיף ה ובהערות.

(5) להעיר ממאירי לסוטה לה, ב.

(6) פרש"י ריש פרשתנו.

(7) א, כב – הובא בפרש"י פרשתנו שם.

(8) א, כג.

(9) יג, יז-כ.

(10) סוטה לד, סע"א.

(11) ל' רש"י ריש פרשתנו.

(12) סוטה לה, א. רש"י פרשתנו יג, כו.